ԵՐԱՆ

Տարեգրական Էմ.ԿԿ

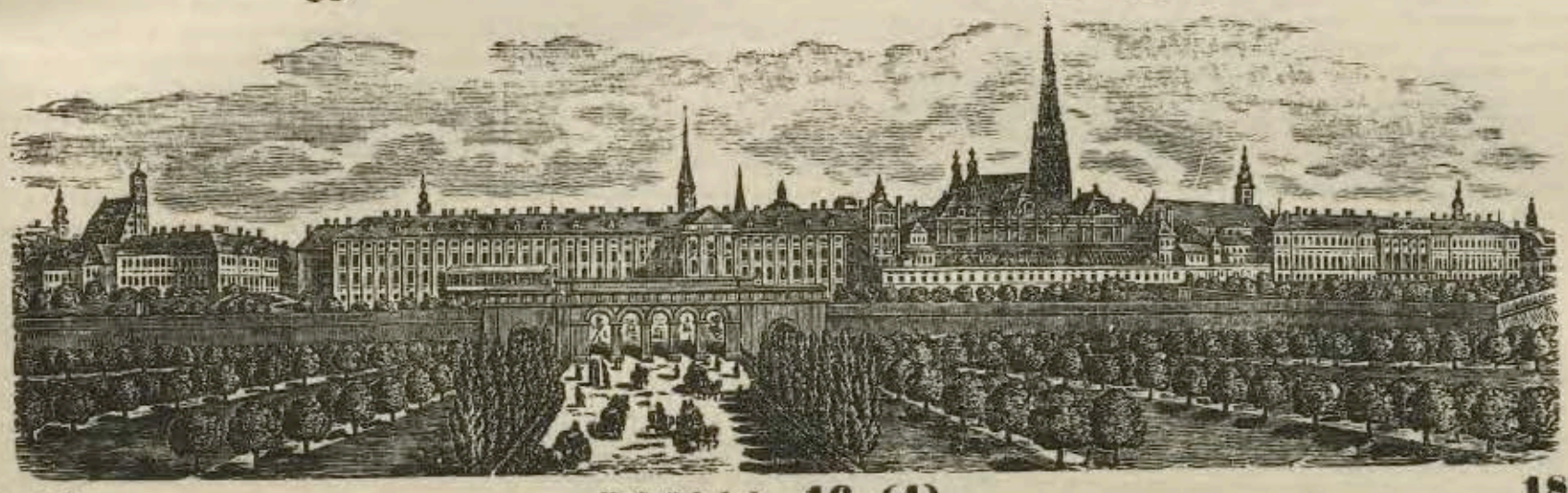

թիւ 16 ԵՊԻԻԼԻ 16 (4) 1850

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՒՕՏՐԻԱ. Կայսրը ձամբորդութեան վրայ խօսք։ Շոգեկառքի դիպուած վրայ կը խօսուիր։ Ճնելու վրայ տրուած ու Ռուսերիական ծանմերը։ Պոլիս։ — Լամարտինի։ Ալիներին գրուածին Եղիպտոսի մասին կը խօսի։

ՊԵՐՍԻԱ. Ասպարէզին մասին մէջ խօսքերը։ Ռազմաւոր։

ԱՆԳԼԻԱ. Հիսկաց վրայ յայտնութիւն։ Ռուսաց տարեանոր խնդիր մը։

ՊԵՐՊԵՐԱՆԱ. Հանրապետի կառավարութեան երկու տերութեանց առաջարկութիւն մը։

ԲԵԼԳԻՈՒՄ. Խորհրդարանին խօսքերը։ Ս. Փիւնանդարանի [գառնարար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՏԻՐՈՒԹԻՒՆ. Ա. Քահանայապետին Հռոմ

ՀԵԼՈՒԵՏԻԱ. Լերկրին վիճակը։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ. Վերի լուրեր։

ՈՒՍՈՒՄԱՆԵԱՆԱՅՆ. ԱՆԴԻԱՅԻՆ. Հայոտանի վրայ հնատրդրական լուրեր։ (Ընդարձակութիւն։)

ՎԻՇԱՎԳԻՐԱՅԻՆ. Օսմանեան տերութեան բնակչաց թիւը։

ԵՒՈՂԱՅԻՒԹԵԱՆ ԳԱՍԻՐՆԵՐԸ. Ռ. Պոռնդ կամ Կերտիրար։

ԲԱՅԱՆԻՒՐԱԿԱՆ. Դիտելու կենաց։

ԻԹԱԼԻՈ ԼՈՒՐԵՐ. Ամերիկան գրատարարանաց երիտասարդի մը նամակը։ Լենց է հասարակավարութիւն։ Ընդանեան տրու։ Ասիայի տարեգրութիւն մը։

ԱՒՕՏՐԻԱ

ՎԻԵՆՆԱ, ԵՊԻԻԼԻ 15

ԿԵՍՕՒՍ տրանոյս վերջերը կայսրը ղեպի Թրնա ճամբորդութիւն մը պիտի ընէ, եւ անկից Դանուբի ու Դիրոյի վրայէն նաւով մայրաքաղաքը պիտի դառնայ։ Բրլէն Ռուսերիական ծովեզերայ հրամանատար սպարապետ տեղակալ Վիլիվիէն սեղանը դառնալու սպասելիք է, հաւանականապէս կայսեր ուղղիկոյ ընկերու համար։

— Ի՞նչ ճանապարհներ, պուռնոտից ու շինուածոց պարտականութիւնը կայսեր հաստատակեց թէ ով որ այնպիսի շրջագայութիւն մը գտնէ, որով Սեմմերին լերան երկաթուղին վրայ շոգեկառքերը թէ ապահով եւ թէ քիչ ծախքով կարող ըլլան բանիլ՝ կառավարութիւնէն 20,000 ռակի (դուքատ) կընդունի։

— Ասիականութիւնն ժողովը մայրաքաղաքիս շինարան համար նոր կարգադրութիւններ դրաւ։ Ամէն անտէր շինելը պիտի՞ որ բանուոր եւ անմիջապէս պիտի՞ ապանուին։ Ուստեւ ցեկակոց (աղ աղ ...) չունեցող, ընկերը իրարու անտէր պիտի համարուին ու սպանուին։ Բռնուած շինելը ամենեւին իրենց տերերուն ետ պիտի՞ որ չարուին։ Եւ ով որ առանց ցեկակապի շուն կը պահէ՝ 2 մինչեւ 20 ռուբ. փիւռ։ տալ պիտի վճարէ։

ԱՒՕՏՐԻԱԿԱՆ ԾՈՒԱՆՉՈՒԹԻՒՆ։ Թիւրեստ, Մարտի 31։ Քաղքիս մէջ օրէ օր շատցող գողերուն դադարումը, հասարակութեան դէմ իր սարսափեցուցաւ. ոգեւ միջոց մը ի գործ դնել աս չարագործներուն ձեռք ձգելու համար, որն որ շատ ուղիղ յաջողցաւ։ Ան գիշեր քաղաքային զօրաց մէկ մասին հրամայեցաւ որ ժողովուին, իրարու թէ քաղքին անկիւնը յուզելու համար, գաղերը աս բանս խնամուած՝ քաղքին գուսա երան եւ իրենց ապաստանարանները ուզելին երթալ, բայց ապէն 4—500 զինուոր լուռ թեամբ ասոնց դալուն կը սպասէին, ուստի եւ նոսնէն իրենցմով՝ սկսան հայածել։ Շարայարութեան ուզեցին նորէն քաղաք փախչիլ, բայց ապէն քաղաքային պահապանները քաղաք մտնելու ճամբաները բռնած էին։ Բայց ամէն կողմանէ պաշարուեցան ու 90 հոգի բռնուելով՝ բանտ դրուեցան։

ԼՈՒՍԱՐՏԻՆ ՈՒ ԱԼԻՆԵՏԻՍ։ Ալ Ինեսիկի լրագիրը կը ծանուցանէ որ նոյն քաղքին կարդինալ արքեպիսկոպոսն ալ իր տարին եղող եպիսկոպոսները Վենետիկ կոչեցեր է, անանց հետ եկեղեցական բանակցութիւն վրայ խորհուրդ ընելու համար։

ՊԱՂԱՏԻՆ

ՓԵՐԹԷՔ, Մարտի 10։ Ամսոյս հին ապրիլին ժամանակին մէջ պահերեցի փոխանորդ ընտրելին եաքը խռակցութիւնները քաղաքական, յանկարծ որոնցը դրսի երկիրներ քրիստոս պիտի՞ էր։ Պ. Ալիկոտ աս պիտի՞ դեմ տուտիկ ու երիցայն բարակ հաւ մը խօսեցաւ, որուն իմաստն աս է որ քաղաքական յանցանք չկայ եւ ասանկ յանցանք գործողները բոլորովին ազատ ոչ թող տալու է։ Արդարութիւնն պաշտպանեան պ. Ալուէ իր խոսակցութիւնին ու. հանդիպ պատճառներուն անիկայ լեցուց, բայց իրարու դէմ եղած կողմնակցութիւններուն անպատեները երկու կողմանէ ալ մեծ յուզմանն մէջ մնան։ Ալիքջապէս 217 քուէի դէմ 131 քուէով որոշուեցաւ, որ սրէնքը երկրորդ անգամ կարդացուի, որն որ սրէնքի ընդունելի ըլլալուն նշան է։

— Ամսոյս 4ին իրիկունը հասարակապետութեան պահելիցին քովը երեկոյեան ընթերցիք կար։ Կանանոցներուն մէջ էին պ. Ռոլէ, պ. ու Պրոլեի ու պ. Թիէր, որոնք պահելիցին հետ երիցայն բարակ ու ընտանեաբար խոսակցեցան։ — Կրուի որ պ. Թիէր ազգային ժողովէին մէջ խոսակցութիւնն ընտրելու ժողովներուն վրայ գալու ըլլայ, մեծ ու հիմնական ճառ մը պիտի՞ որ խոսի, որուն մէջ Գարդիոլի քաղաքական վիճակին վերաբերեալ բոլոր իրողութիւններուն վրայ մանր խորհրդածութիւն պիտի՞ որ ընէ, ու միջոցներ պիտի՞ ցուցնէ, որոնք Գարդիոլի վիճակին ի հարկէ պէտք են։ — Լրագիրներու հրատարակիչներն ու գրագրաները ապագրութեան սրինոյ յանձնարարական ժողովին պատգամաւորութիւն մը խոսրեցին, որուն վախճանն աս է, որ ապագրութեան օրէնքը շնչոտուի։ — Ուսումնարանները 1500 հոգւոյ չափ գործ չունեցող ու դասարկ մնացեալի փարիզէն դուրս հանեց։ — Կրսուի որ Լուդ. Նաբոլէոնին ու Ընդեանին գրագրութեան մէջ փոքր գժտութիւն մը պատահած ըլլայ, որովհետեւ Նարոլէոնին դատերազմական Հրամանները հրամարեցան ու փոքրին գացած ատենը՝ Ընդեանին կրնայ զօրապետը առանց ոնոր մնանալու հրամանին եկած էր։ — Հրաղենքներու փոքրը շատ ուղիղ յաջողեցաւ։ բայց երբ որ Դաբոլէոն փոքրը ըմբնալէն եաքը դառնալու ատեն Ս. Անան արուարձանէն կ'ուզիներ, ան տեղը ժողոված ժողովուրդն թաղմութիւնը ոնոր կարգին չբրա կրնալ առնելով «Հասարակապետութիւնե ուրիշ բան չենք ուզեր» սկսան պոռալ։ Կրսուի որ նաեւ ուրիշ տեղ մ'ալ խնդ մը բաղմութիւն ոնոր չբրա կրնալ առնելով պոռացեր են «Ուզեցէք հասարակապետութիւն, կեցցէ՛ սոցիալիստական ու ընկերական հասարակապետութիւն, վա՛ր դարաչէնը, վա՛ր բանաւորը եւ այլն»։ Բայց սակայն լրագիրներուն պատմածին չափ մեծ բան մը չէր։ Բարէ լրագիրը կը զրուցէ, որ Ճանկաուիկ գրագրանան ոչ ամբոխն նախատուեցաւ։ ու. ժողովրդական բարձր խիստ թիւնը թիւրէտ 100,000 չիարակայն ստորեւ 20,000 կը հաստատուի։ — Նաբոլէոն լրագիրը կը գրուցէ, որ ոստիկանութեան վրայ առուներին պաշտպանելու ու պաշտօնական պիտի՞ որ գրաի։ — Նոյն Նաբոլէոն լրագիրը տպագրութեան նոր օրէնքին վրայ առանկ կը խոսի։ «Այս օրուան օրս հաստատութեան սկիզբով ամէն ճարտարութիւններն ու արուեստները հաւասար տարբերի (Էրէյնի) տակ ձգել կուզենք։ Ինչու ուրիշներ միայն մամուլներն աս ընդհանուր օրէնքէն պիտի՞ որ ազատ ըլլան։ Արամուլը զրաւոր իշխանութիւն մըն է, առանց օրինաւոր վերնագրանի մը, եւ առանց պատասխանատուութեան։ Պիտի՞ որ 10 հատ լրագիր ըլլայ, ասոնք իրենց գրագրոները կրնան բոլոր ժողովրդական հասարակաց կարծեացը վրայ տիրել։ Ամէն լրագիրներուն վաճառումները 10 հոգի են, որոնք բոլոր երկրին վրայ կը տիրեն առանց ելաշխատութեան մը եւ առանց դիմացը հաստատակցութիւն մը ունենալու։ 10 հոգի ուզածնաւն պէս ընդհանուրին ձայնը կը փոխեն, կողմնակցութիւնները կը բորբոքեն ու կիրքերը կը շարժեն։ Ամենայն ոսիկայ է որ 8երութիւնն տերութեան մէջ կ'ուզուտի։ ասիկայ է բուն արձակութիւնն, որն որ ապատութեան վերարկուին տակ ինք զինքը կը ծածկէ։ ասիկայ է անսահմանապէս իշխանութիւն մը, որուն պաշտպանութիւններ ու ազատութիւններ կը զրուին։ Շատ լրագիրներ Նաբոլէոնին հաստատութեան ասասիկ գէմ կը խոսին։

ԱՆԳԼԻԱ

ՊԱՐՊԱՑԷՆ Փետրուարի 22ին եկած լուրերը կը ծանուցանեն որ նոյն ամսոյն 2ին Դոնհաչէպիի կողմերը Ամիրեան ըստուած Հնդիկները լաքմութեան Ազգեցութեան Հանդիսաները շրջող ուսհվիրոնելուն վրայ յարձակեր, եւ անոնց շատերն սպաննելով՝ ձեռքի գործիքներն առեր գացեր են։ Այս բանիս վրէժն առնելու համար կառավարութեան կողմանէ խուրուած զօրքը նոյն ամսոյն 10ին առաջինելուն գնդին հասան, եւ սկսան զարնուիլ։ Երկրորդ օրն ալ պատերազմը սաստիկ կատաղութեամբ շարունակուեցաւ։ բայց վերջապէս Անգլիացիք յաղթեցին եւ աս ապստամբ ցեղին վրայ գեղը կրակի տուին։ Անգլիացիք գանդ մը գրաք ալ Ակբրիմի Ռաճային վրայ խուրեցին, որն որ աս բանս խնամաքան պէտ՝ լիրանց վրայ փախաւ։ տասի անգլիական զօրքը անապատ քաշեց եւ անոր երկրին մէկ մասին տիրեց։ Այս նոր առնուած երկրին կրնայ տերութիւնը տարին 1600 փաունդ տալ։ (160,000 զուրս) մնաւոր տարեկ։ ասկէ զատ Անգլիացիք մէկ տա Ռաճային տարուէ տարի առած 600 փաունդ տալ գրեցին պիտի՞ որ չառան։

— Ընդլիցի լատիններուն հաշուին նայելով՝ Աբեղն Բրիտանիայի մէջ 1,500,000 հոգի բռնաբակ գործելով կ'ապրին։ Հոսանաբութեան աս նիւթին մէկ տարուան մէջ բերած շահը՝ 31,000,000 ֆրանկ սգերկինը կանցնի։

— Հոս շատ նիւթ տուաւ լատիններու Կորհամ (անդրնական դաւանանք ունեցող) ժողովրդապետին ու Էքսէտերի Եպիսկոպոսին (նոյնպէս անդրնական) եղիսկոպոսին մէջ եղած սասուսուծաբանական դատը։ Ընկից երեք տարի մը առաջ (1847ին Նոյեմ. 2ին) իմացաւ հին զլուրհամ, որ Եպիսկոպոսին թեմին մէջ ժողովրդապետի տեղապահ մը կար, նոյն թեմին ալրիշ մէկ տեղ ալ բուն ժողովրդապետ ընտրեց։ Բայց մի՛ զարմանաք Էքսէտերի եպիսկոպոսը Նոյեմբերի 13ին ընտրուելուն ետեւ որ 9 օրեր չհասատուած՝ պարտական եմ ասոնք վարդապետութիւն ունենալ քննել։ Իրոք ալ Դեկտեմբերի 17ին քննութիւնն սկսաւ եւ 5 օր տեւեց։ 18ին Մարտի մէջ նորէն սկսաւ, եւ օրերով տեւեց։ Բոլորը մէկէն 15 օր քննութիւն եղաւ եւ 70 խնդիրներ տուին հարցուցեալ։ Ի վախճանի Էքսէտերի եպիսկոպոսը յանձն չառաւ որ զկորհամ պարտականին մէջ հաստատէ, ըսելով որ «Գուն անանկ վարդապետութիւններ ունիս, որոնք Ճշմարիտ քրիստոնէական հաւատոց եւ անդրնական եկեղեցւոյն յոդուածներուն ու որոշածներուն դէմ են»։

Ասոր վրայ՝ կորհամ քէնդրպրի եկեղեցական ատեանը (Էրչեդ Գորդ) խղճքնց տրանսլեալով։ Ան ատեն եպիսկոպոսն ալ յայտնի զուցեց թէ ինչ է իր մտքութիւնը «Ճշմարտութեան մէջ պիտի, ըսաւ, որ մկրտութեան ատեն հոգեւոր վերածին ծնունդը առ սուրբ խորհրդով չ'ընդունիր, եւ ի մասնաւորի ալ կ'ըսէ թէ մանկունք մկրտութեան փրկութեան ու Աստուծոյ որդիներ չեն ըլլար։ Եւ աս բանս հակառակ է անդրնական եկեղեցւոյն յայտնի վարդապետութեան՝ որ Յոդուածներուն եւ եկեղեցական արարողութեանցը մէջ կայ»։ Ան եկեղեցական ատեանը եպիսկոպոսին գործին արդար տեսաւ, առանց որ ասիրոյ նեղութիւն գործադրելու Կորհամ անկէ տեղեկանալէն թագուհւոյն (իրենց եկեղեցւոյն գլխոյն) դատաստանին դիմել։

Թագուհւոյն ատեանին ժողովեցաւ տեսութեան խորհրդականաց ժողով մը, որուն մէջ կային Քէնդրպրիի ու Եորքի արքեպիսկոպոսները, Լոնտոնի եւ Եղիսկոպոսը, Լենսատանի մարգիսը եւ ուրիշ տեսութեան մարդիկ։ Ան ժողովին ընդհատութեան քանի մ'ամիս տեւեց, սորի հարք եւ ուրիշ ամէն կարգի հին ու նոր ժամանակներու սուտ սուրբերու խոսքերը բերուեցան, որոնց մէջը նաեւ Եփիֆանի Դրսիա կրօնասէր բռնած քանասանդեակն դիրքն ալ, եւ երբոր կարդացուցին պատմութիւնները կ'ուրիշ եւ՝ կորհամի մկրտութեան վրայ ունեցած կարծիքն ասանկ ձեւի խոխոնեցաւ։ «Ողորմ է մկրտութիւնը փրկութեան համար ի հաւատակի հարկաւոր խորհուրդ մըն է, բայց վերանին ծնունդեան (կամ՝ արարողութեան) ընդհանրը մկրտութեան գործողութեանը հետ անանկ հարկաւ չընդունիր, որ միշտ անմիջապէս ան գործադրութեան հետ շնորհքն ալ գայ, հապա շնորհքը կրնայ կամ յառաջ կամ վերջը կամ մէկտեղ գայ։ Մկրտութիւնը շնորհաց նշան մըն է, որով Աստուած անարեւելի եղանակաւ մարդկան վրայ կը ներգործէ, բայց միայն անոնց վրայ՝ որոնք աս շնորհքը արժանաւորապէս կ'ընդունին։ Իսկ մկրտուած տղաքը որոնք առանց նեղգործական մեղայ կը մեռնին՝ սատանին կը փրկուին, բայց վերանին ծնունդը՝ ոչ երբեք միայն մկրտութեանմէ կ'ըլլայ առանց ուրիշ բան մ'ալ պահանջելու։» Ան կորհամեան կարծիքը անդրնական եկեղեցւոյն վարդապետութեան հետ ապէկ բաղդատուելէն ետքը՝ Մարտի 8ին վերջապէս որոշեցաւ 2 քուէի դէմ (որոնց մէկը Լոնտոնի եպիսկոպոսին քուէն էր) 9 քուէով, «Ան մկրտութեան զլուրհամեան վրայ եղած խնդիրն անանկ խնդիր մըն է որ պատեւաւոր եպանոսաւ ասանկ ալ սենանկ ալ կրնայ մնացուիլ, եւ աս նիւթս ոչատ թող արուած է եկեղեցւոյ պաշտօնէից, որ տարբեր առաջնորդութեամբ իրենց անկեղծ ուսանողական դատումն ունենան առանց հակառակութիւն կամ ապատանք մը կրելու։» Անոր համար ժողովքն աս մնաց վրայ է, որ Պ. Կորհամին վարդապետութիւնը Անգլիական եկեղեցւոյն վարդապետութեանց հակառակ չլլալով՝ Էքսէտերի Լորա եպիսկոպոսը առանց պատճառի զլացած է Պ. Կորհամը ժողովրդապետութեան մէջ հաստատելու։»

Ի վերոյ ասոյ ամենայնի Էքսէտերի եպիսկոպոսը մինչեւ հիմա (իրաւամբ) յանձն առած չէ զինքը ժողովրդապետ դնելու։ Ընդ համար ալ նորերս արքունի ծածուկ խորհրդականաց ժողովոյն մէջ որոշեցաւ, որ Էքսէտերի եպիսկոպոսին ուղղ՝ Քէնդրպրիի արքեպիսկոպոսը նստեցնել աս ընտրուած ժողովրդապետը։ Գրեթէ բոլոր անդրնական եկեղեցիներ շարժման մը մէջ է։ լատինները ասդիէն անդրնական դրուած նամակներով լեցուն են։ Էքսէտերի եպիսկոպոսին իրաւունք տալով։ Նաեւ տրինարհականներն ալ ասանկ նամակներ կամ խօսքեր լրագրաց մէջ կը գրեն։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Հանովր։ Կաւուվորութիւնը գերմանական ինդրոյն վրայ պատասխանատուաց սենեկին յիշատակագիր մը խրատեց։ Ընկից յետանի կ'ինդրուի թէ Հանովէրը Մինչեւ Եկեղեցի մէջ միաբանուած սէրը թեւանց առաջարկութիւնն վրայ ինչ կարծիք ունի։ Կը զրուցի որ Հանովէրին ատենագրած փոփոխութիւնները միայն ըստ մասին ընդունելի եղան, ուստի եւ դաշնակցութիւնն առանց Հանովէրի ստորագրուելու ընդունաւ։ Գերմանիոյի հանրոյ շատ վատնդաւոր բան է, կ'ըսէ, որ Բաւարիա բոլոր իրեն տերութիւնները, այս ինքն գերմանական ընդոյ գաւառներուն ալ՝ դաշնակցութեան մէջ մնին։ Հանովէր չկրնար ան առաջարկութիւնն ընդունիլ՝ քանի որ Պրուսիա ընդունած չէ, կառավարութիւնը միշտ իր իրաւացը ճամբուն վրայ հաստատուն պիտի՛ մնայ, որն որ դաշնակցութեան մէջ ունի։ Բայց թէ որ բոլոր գերմանական տերութիւնները սրտանց ճամբով իրարու հետ միաբանելու ընլան, այն որ Գերմանիոյի համար շատ հարկաւոր բան է, ան ասեն ինքն ալ ուրախութեամբ կը միաբանի։

ՍՈՒԻՏԵՐԱ

Պատրարութիւն սենեակին խոսակցութիւնները երեւելի բաներ չեն։ ամենուն հետաքրքրութիւնը ծերակուտին վրայ է, այն որ Ամրիի Ցին Սիկոտուսեան օրինաց վրայ խոսելու պիտի՛որ սկսեր։ Թէ օրէնքին կողմը եւ թէ անոր դէմ եղած կողմը ուրագծեն յառաջ տանելու համար կ'աշխատին, երբոր կողմանի կողմնակիցներն ալ բազմութիւն ուղերարձերներ հասած են։ Ծերակուտին անդամներն 8 հոգի օրէնքին կողմը, իսկ 10 հոգի օրէնքին դէմ խոսելու համար ատենները տուած են։

— Ընցած անդամ խոսացածնուս պէս Ս. Քահանայապետին կողմանէ պաշտօնեաներուն տրուած ծանուցագրոյն հանրաստութիւնը հոս անոր կը գնենք։ Ան ծանուցագիրը Անգոնեյի կարդինալը կը գրէ Պարտի 9ին։

Ս. Քահանայապետին սիրոյը գաղտնութեամբ լսցնող ծանր տարտանութիւններին մէկն ալ ան էր, զորն որ կը զգար Իթեմոնդէի եկեղեցական ու կրօնական վիճակը մոռանալով։ Իրաւցնէ՝ ազատութեան անանձ ոգութիւնը՝ որ ամենուին նուիրական բանի մը չէր խնայեր, քահանայութեան ապահանարհութիւնը՝ որպէս զի հոգեւոր հովիւներուն աշխատութիւնը անգործունեայ ըլլար, վանքերը, եկեղեցիներ իրաւունքները ջնջելու եւ հրապարակական կրթութիւնը անոր ազդեցութենէն դուրս հանելու համար եղած ջանքը՝ յառաջանալ սա տեսնադատն հետեւութիւնները գուշակել կու տային։ Ս. Հոգին տրուին մէջ դատեցութեամբ կու լար կ'ալլար Իթեմոնդէի եկեղեցւոյն գլուխը գալու հարիւրներուն վրայ, բայց միանգամայն մեծ յոյս ունէր Ապոստոլական թագաւորին կրօնասիրութեանն ու անոր կառավարութեան իմաստութեանը վրայ։

Ան յառաջաբանութիւնն ընելէն ետքը ասենադպիր կարդինալը կը զուցնէ թէ Քահանայապետը ինչպէս տեղեկացեալ ընդունած է Պարտիզանիի դեսպանին միջոցով՝ Պարտիզանացոյ արտաքին գործոց պաշտօնէին տուած ծանուցութիւնը՝ Մեղարտուն օրէնքին 6 յոդուածներուն վրայ, որոնք եկեղեցական ատենի, եկեղեցականներուն ազատութեան ու ասենարան պահպանութեան դէմ են։ Բայց ամենէն աւելի պարտուած ու խոսուած է Ս. Քահանայապետը, կ'ըսէ, տեսնելով որ նոյն ծանուցութիւնէն պիտի՛ կ'ինանցուի որ նոյն իսկ Ս. Գահը ուզած ըլլայ յառաջադիմ սարդինիական կառավարութեան հետ խոսակցութեան մտնելու։ Ուստի եւ ասոր համար Ս. Քահանայապետը իր առաքելական պաշտօնին պարտքը կատարելու համար իր տերութեան ատենադպիր կարդինային հրաման տուած է անմիջապէս վերոյիշեալ ծանուցութեան պատասխանը տալու։

Հոս կարդինալը կը հրաւիրէ Սարդինիացւոց պաշտօնեաները որ մոքերին բերեն Բենեդիկտոս ԺԴ. Բենեդիկտոս ԺԴ. ու Գրիգոր ԺԶ. Քահանայապետներուն հետ դրուած դաշինքները, եւ տեսնեն թէ ինչպէս նոյն Քահանայապետները Սարդինիոյի հետ սիրով ու գթով վարուած են։ Կը հրաւիրէ գրագիրները, որ յիշեն թէ՝ 1848ին երբ որ Սարդինիոյի կառավարութիւնը կը բաղձար նորէն դաշինք կամ միաբանութիւն մը դնելու, ինչպէս Ս. Քահանայապետը, թեպէտ եւ իրաւունք ունէր եւ կրնար, եւ նոյնպէս դաշնագրոյն պահպանութիւնը պահանջելու, ի վերոյ ասոյ ամենայնի հաւանեցաւ ասոր համար առանձին իր կողմանէ գործակալ մը խրկելու, որուն հետ որ Սարդինիոյի գործակալը ամենեւին հաղորդակցութիւն մը չընար, այն որ գուցէ նոյն առանձնուն ոգեւորալի գէնքերուն պատճառաւն ելած ըլլայ։ Քանի մը ամիս յետոյ նոյն իսկ Սիկոտուսին գեսպանութենէն Թորինի գացած էր, եւ իր թղթին մէջ աս բաներուս վրայ ալ խոսելու իշխանութիւն ունէր։ Հոն ուրիշ գործերը անտանելէն ետքը՝ երբ որ բաներ աս ինդրոյն եկաւ, յանկարծ հոս դառնալու Դուքինէն հրաման առի բերելով՝ մեկնեցաւ, դեռ առանց աս նիւթիս վրայ խոսք մը բանալու։

Աս գէպքիս ասանկ պարզ ու բացայայտ ըլլալը, կ'ըսէ կարդինալը, թող կու տան նոյն իսկ Սարդինիական կառավարութեան դատաստան ընելու թէ արդեօք իրաւունք ունէր Ս. Գահը պատճառ առնելով՝ յանկարծ խորհրդանոցին մէջ այնպիսի առաջարկութիւն մ'ընելու, որով իբրեւ թէ մէկ հարուածով եկեղեցականները՝ իրենց հին իրաւունքէն զրկել, եւ ուղղակի կամ անուղղակի ասեր պրերը քիչցընել կ'ուզէ։ . . .

ՀԱՄԱՌՕՏ ՏԵՂԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. ԲԱՀԱՆԱՊԱՏԻՍ Հոսմ դառնալուն վրայ այ տարակոյս չմնայ։ թէ հեռագրով եւ թէ հոսագրակ ճամբով լուր հասաւ, որ Ս. Բահանայապետը առաջոյս Կին Թորդիչինն ցամաքին վրայէն ճամբայ ելեր ու ամսոյս 6ին կայենթայ հասեր է։ Նեապոլոյ թագաւորը ու թագուհին ուրիշներ կը սեղրէին։ Կայենթայէն 7ին ճամբայ պիտի՛որ ելլար դէպ ի Գերբաչինա, ուր որ 8ին հանգիստ ընելով՝ 9ին դէպ ի Գրոտոնեան պիտի գայ, հոն նորէն օր մը հանգիստ ընէ ու 11ին դէպ ի Վելլեդրի ճամբայ պիտի ելլէ։ եւ կը յուսացուի որ ամսոյս 13ին կամ 14ին Հոսմ կը մտնէ։ Թէպէտ իր մարդարարաքը մանելու առանձին պատուով ու եղանակաւ կառավարութեան կողմանէ պիտի՛որ ընդունուի, արդէն հրատարակուած է, բայց մենք կը թողունք եկող անգամ՝ նորը մանրամասն պատմելու։

ՀԵԼԼԻԵՏԻԱ ԿԱՄ ՉՈՒԻՏՑԵՐԻ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ժողովրդը հրաման տուաւ, որ 500 գերմանացի բռնաւորներ Հելուետիայէն դուրս հանուին, որոնք ամէնն ալ խռովութեանց մէջ մասնակցած են։ Ինչպէս յայտնի է՝ ասոնք ան ընկերութիւնէ են, որուն վախճանն ուրիշ բան չէ, բայց եթէ Հելուետիան անանկ փոփոխել, որ ազատամտութեան կենդրոն ու վառարան ընելով՝ անկից դուրսի երկիրներուն ալ ոգի հանեն, եւ բոլոր Եւրոպան տակն ու վրայ ընեն։ — Պեռն քաղաքին Մարտի 29ին ասանկ կը գրեն։ «Հելուետիայի վիճակն երեւալով վատնդաւոր կ'ըլլայ, քիչ մը եռանդը պիտի՛ տեսնուի թէ արդեօք Հելուետիայի մէջ պիտի ծագի ան խռովութիւնը՝ որուն շատ տարիներէն կ'աշխատին, որպէս զի բոլոր Եւրոպան տակն ու վրայ ընեն։ Պեռն քաղաքն իր դիրքովն ու մեծութեանովը, եւ նաեւ դաշնակցութեան գլխաւոր կառավարներուն ու պաշտօնեաներուն աջոռ ըլլալով՝ ուրիշ քաղաքներուն վրայ մեծ ազդեցութիւն ունի։ անոր մէջ որոտացած դէպքերէն ուրիշ քաղաքներու մէջ տիրած զգոյշն վրայ կրնայ ապէկ դատաստան ըլլալ։ Մարտի 25ին Մինչեւ նիկէն ժողովրդեան ժողովք եղաւ, որուն վախճանն ան էր, թէ Պեռնի ժողովուրդն ինչ ճամբայ պիտի՛որ բռնէ։ Ան ժողովքիս մէջ արմատականները յաղթեցան, եւ յայտնի երեւցաւ թէ ժողովրդեան մեծ մասը արմատական-ազատական կողմն է, այս ինքն օրինաւոր կառավարութիւն, օրէնքու կարգ կանոն կ'ուզէ, եւ հաճ չէ անանց վրայ՝ որոնք ամէն կողմ կը խռովին, որ կառավարութիւնները ձգեն, ու Հելուետիան դրսի տերութեանց նկատմամբ պատերազմի վիճակի մէջ խոթեն։ Ան կողմանի բազմութեան թիւն էր 15,000, ուր որ արմատականներուն թիւը հազիւ 10—12,000ի կը հասնէր։ Երկու կողմն ալ որոշեցին որ Մայիսի մէջ իրենց մարդիկ ժամանակ ժամանակ ընտրելու։ Ջանան։ բայց բոլոր Հելուետիան քննողը կը տեսնէ որ ժողովուրդը հիմա արմատականաց ինչ մարդիկ ըլլալնիմացած է, եւ գիտէ թէ ինչ չարիք կու գայ հոգեւորականաց գլուխը, թէ որ կառավարութեան գաւառներն ասանց ձեռքը յանձնուի։ Նոյն իսկ Վաս գաւառին մէջն ալ ժողովուրդը պահպանողական-ազատական կողմն կ'երեւայ։ իսկ Դրոյպերկ, Դէսշարել եւ Ջենեւրա տեղի մը կը սպասուի, որ ոտք ելլեն ու արմատական կառավարներէ ազատին։

ԳՐԵՆՆԱՍ

ԹՐԵՍՏ վրայէն աս լուրերն հասան։ Կոստանդնուպոլսէն սուրհանդակ մը աս քաղաքն անցնելով՝ Լոնտոն կ'երթայ։ Եկած ընդհանուր Մարտի 2 կը հասնին։ Խոսաւորը միշտ յանձն չառնելու խոսակցութիւնը սկսելու։ Ընդլիցի գեսպանը Պ. Գրոյդ, ու Պարլիպի կողմն միջնորդը Պ. Պրոյ չորհնաւի մէջ մէջ

զրվզ ապետը։ Գրեթէ բոլոր անդրնական եկեղեցիներ շարժման մը մէջ է։ լատինները ասդիէն անդրնական դրուած նամակներով լեցուն են։ Էքսէտերի եպիսկոպոսին իրաւունք տալով։ Նաեւ տրինարհականներն ալ ասանկ նամակներ կամ խօսքեր լրագրաց մէջ կը գրեն։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Հանովր։ Կաւուվորութիւնը գերմանական ինդրոյն վրայ պատասխանատուաց սենեկին յիշատակագիր մը խրատեց։ Ընկից յետանի կ'ինդրուի թէ Հանովէրը Մինչեւ Եկեղեցի մէջ միաբանուած սէրը թեւանց առաջարկութիւնն վրայ ինչ կարծիք ունի։ Կը զրուցի որ Հանովէրին ատենագրած փոփոխութիւնները միայն ըստ մասին ընդունելի եղան, ուստի եւ դաշնակցութիւնն առանց Հանովէրի ստորագրուելու ընդունաւ։ Գերմանիոյի համար շատ վատնդաւոր բան է, կ'ըսէ, որ Բաւարիա բոլոր իրեն տերութիւնները, այս ինքն գերմանական ընդոյ գաւառներուն ալ՝ դաշնակցութեան մէջ մնին։ Հանովէր չկրնար ան առաջարկութիւնն ընդունիլ՝ քանի որ Պրուսիա ընդունած չէ, կառավարութիւնը միշտ իր իրաւացը ճամբուն վրայ հաստատուն պիտի՛որ մնայ, որն որ դաշնակցութեան մէջ ունի։ Բայց թէ որ բոլոր գերմանական տերութիւնները սրտանց ճամբով իրարու հետ միաբանելու ընլան, այն որ Գերմանիոյի համար շատ հարկաւոր բան է, ան ասեն ինքն ալ ուրախութեամբ կը միաբանի։

ՍՈՒԻՏԵՐԱ

Պատրարութիւն սենեակին խոսակցութիւնները երեւելի բաներ չեն։ ամենուն հետաքրքրութիւնը ծերակուտին վրայ է, այն որ Ամրիի Ցին Սիկոտուսեան օրինաց վրայ խոսելու պիտի՛որ սկսեր։ Թէ օրէնքին կողմը եւ թէ անոր դէմ եղած կողմը ուրագծեն յառաջ տանելու համար կ'աշխատին, երբոր կողմանի կողմնակիցներն ալ բազմութիւն ուղերարձերներ հասած են։ Ծերակուտին անդամներն 8 հոգի օրէնքին կողմը, իսկ 10 հոգի օրէնքին դէմ խոսելու համար ատենները տուած են։

— Ընցած անդամ խոսացածնուս պէս Ս. Քահանայապետին կողմանէ պաշտօնեաներուն տրուած ծանուցագրոյն հանրաստութիւնը հոս անոր կը գնենք։ Ան ծանուցագիրը Անգոնեյի կարդինալը կը գրէ Պարտի 9ին։

Ս. Քահանայապետին սիրոյը գաղտնութեամբ լսցնող ծանր տարտանութիւններին մէկն ալ ան էր, զորն որ կը զգար Իթեմոնդէի եկեղեցական ու կրօնական վիճակը մոռանալով։ Իրաւցնէ՝ ազատութեան անանձ ոգութիւնը՝ որ ամենուին նուիրական բանի մը չէր խնայեր, քահանայութեան ապահանարհութիւնը՝ որպէս զի հոգեւոր հովիւներուն աշխատութիւնը անգործունեայ ըլլար, վանքերը, եկեղեցիներ իրաւունքները ջնջելու եւ հրապարակական կրթութիւնը անոր ազդեցութենէն դուրս հանելու համար եղած ջանքը՝ յառաջանալ սա տեսնադատն հետեւութիւնները գուշակել կու տային։ Ս. Հոգին տրուին մէջ դատեցութեամբ կու լար կ'ալլար Իթեմոնդէի եկեղեցւոյն գլուխը գալու հարիւրներուն վրայ, բայց միանգամայն մեծ յոյս ունէր Ապոստոլական թագաւորին կրօնասիրութեանն ու անոր կառավարութեան իմաստութեանը վրայ։

Ան յառաջաբանութիւնն ընելէն ետքը ասենադպիր կարդինալը կը զուցնէ թէ Քահանայապետը ինչպէս տեղեկացեալ ընդունած է Սարդինիոյի դեսպանին միջոցով՝ Սարդինիացւոց արտաքին գործոց պաշտօնէին տուած ծանուցութիւնը՝ Մեղարտուն օրէնքին 6 յոդուածներուն վրայ, որոնք եկեղեցական ատենի, եկեղեցականներուն ազատութեան ու ասենարան պահպանութեան դէմ են։ Բայց ամենէն աւելի պարտուած ու խոսուած է Ս. Քահանայապետը, կ'ըսէ, տեսնելով որ նոյն ծանուցութիւնէն պիտի՛ կ'ինանցուի որ նոյն իսկ Ս. Գահը ուզած ըլլայ յառաջադիմ սարդինիական կառավարութեան հետ խոսակցութեան մտնելու։ Ուստի եւ ասոր համար Ս. Քահանայապետը իր առաքելական պաշտօնին պարտքը կատարելու համար իր տերութեան ատենադպիր կարդինային հրաման տուած է անմիջապէս վերոյիշեալ ծանուցութեան պատասխանը տալու։

Հոս կարդինալը կը հրաւիրէ Սարդինիացւոց պաշտօնեաները որ մոքերին բերեն Բենեդիկտոս ԺԴ. Բենեդիկտոս ԺԴ. ու Գրիգոր ԺԶ. Քահանայապետներուն հետ դրուած դաշինքները, եւ տեսնեն թէ ինչպէս նոյն Քահանայապետները Սարդինիոյի հետ սիրով ու գթով վարուած են։ Կը հրաւիրէ գրագիրները, որ յիշեն թէ՝ 1848ին երբ որ Սարդինիոյի կառավարութիւնը կը բաղձար նորէն դաշինք կամ միաբանութիւն մը դնելու, ինչպէս Ս. Քահանայապետը, թեպէտ եւ իրաւունք ունէր եւ կրնար, եւ նոյնպէս դաշնագրոյն պահպանութիւնը պահանջելու, ի վերոյ ասոյ ամենայնի հաւանեցաւ ասոր

իրարու հետ Յունաստանի խնդրոյն վրայ անգամ մը խոսակցեցան, բայց առ խոսակցութիւնէն բան մը յառաջ չեկաւ։ Անոնց ու սարտասի միջնակը միշտ կը շարունակուի։ Խօսք կայ որ պարտականները պիտի փոխուին։ Յունաստանի գաւառներուն կատաղութիւններուն մէջ շատ փոփոխութիւններ եղան։ Կապիտանները կը ծանուցանեն որ ան կողմերը եղած յարձակումներու գնդերը շատ շալիքներ կ'ընեն, ուստի եւ ան կողմերն ամենուին ապահովութիւն չկայ։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՑ ՀԻՍՆԱԳԻՐՔԵՐԸԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մասին սնունդի հրամանագրութեան տարբերութիւնն ու գործադրութիւնը։ Երիտասարդի գործունութեան առնչութեամբ։ Ազգային դպրոցներու եւ ազգային դպրոցներու։

(Շարունակութիւն, Տես թիւ 6, 7, 9, 12 ու 14)։

Յունուարի 1840 Յունիսի 20ին (Յուլիսի 2ին) արեւմտեան մասը մնացեալ կէս ժամ յառաջ, երբ որ երիտասարդը բոլորովին պարզ ու մաքուր էր, Հայաստանի բնակիչները պատուանդանի բարձունքի մը գագաթին, որն որ Մեծ Պարսիս մնացեր ամենէն ուժեղն ու տակաւին կը հնչէր։ Մէկ կողմանէ հողը գրեթէ երկու մանր երկարով (հանդէր) կոհակաձեւ (գալորդի ձեւով) շարժելով՝ սկսաւ։ Արարատեան գնդի ի արեւելք ու արեւմուտեան հարաւ հասել եւ գլխաւորապար Ղարաբաղ ու Նախիջեւանի կողմերն ոչնչացին ուրեք ու կարծեմ պատանուց. մեկալ կողմանէ Ալիսուրին վրայ ուսուցեան մնան վերՄարալ ձորին մոտիը մեծ ձեղքուած մը բացուեցաւ, ուրկից խիստ ու շոգի կ'ելլէր, որոնց սաստիկ ուժովը գաւառ նեռուած քարերն ու հողերը լեռան գլխէն գլուկ ի գաշտ կ'ուրբանուէին։ Հարիւրին բերնէն եղած շոգեղէն ամպերը շատով մը Մարմարա կասարէն ոչ աւելի վեր բարձրացան, որոնց մեծ մասը ստորեւ ջրային գոլորշի էր, որովհետեւ նոյն դիւերը զրեթէ միայն լեռան ջրաց դին ցրուած ունեցեր է կոտ., ուր ամառուան ժամանակ անոնք ունենալու խիստ յանցաւոր բան է։

Հողին գաւթ պատիկուս. առեն գունդն կ'ելբեւաց, կարմիրագոյն ու կապուտագոյնը պինդ սառուին էր։ Ականատեսները չկրցան որոշ բաներ թէ ուստանալ մեն ուսան բոց չկար, վասնզի ինչպէս լուրը, եղած միտքը կարմիրէ գոյն մ'ունէին։ Սակայն ասոյգ է որ ամենուին չտեսնուելուն անանկ լուսաւոր հրային (չէ թէ իրաւ բոցեղէն) սիւներ, որոնք հասարակօրէն հրաբխներուն բռնեան ժամանակն անոնց բերանին վրայ ու փարած լոյսին հետ մեկտեղ կ'երեւան։ Պիտի բլլար նէ՝ գուցէ կը տեսնուէին, ինչու որ նաեւ Վեսուվ ու Եանա լեռանց գաւթ տուած նիւթերուն հրաբուխ կարմրութիւնը միայն մնալի տակն առնուելի է։ Գոլորշոյն կարմիր ու կապոյտ գոյնը շատով մը մութի տեւ դարձաւ, եւ անմիջապէս սոն ալ վերջին տարմանի անոտարի ծծրմբային հոտով մը լեցուեցաւ։ Լուսը շարունակ կը թնդար, ու դեւերին անգոյ պատուհանեցով կը սասանէր. երբեմն տակ եղած մանչուկներ ու գրպարան ձագերուն հետ մեկտեղ յոյսերի ու որոշ կը յուսէր ոգի մէջ դուրգած քարերուն շաւաչիներ, որոնք առաջի ոչ կը տաքէին։ Այս նեռուած ժայռերուն մէջ անհամասոյն մեծութիւնով կարմիր կան որոնցմէ ենս անասարակցու 100 կիլոգրամարէն աւելի կշռոց քարեր առաց։ Նոյնպէս լեռան ներսի գիւնն եղած գրասական թիւդիները կրցեր են յատակ զանազանել ան ծայրմանէն, որոն որ օրի մէջ թեռած քարերն իրարու զարնուելով կը պատռուէին։ Այս խոշոր քարերն ուր որ կիյնային, հաւասարաչափն հոն կը մնային։ Լեռան առաջաւոր խիստ փիշ ծուռիթիւն ունենալով՝ քարերէն գոնդաւորներ չէին կրնար մնալ դրսուրել։ Այս ժայռերուն մը (éruption) կոչուելով ժամ մը տեւեց։ Երբոր գոլորշիներ փարատեցան, ու քարն եւ հողն սնարերը դադրեցան, եւ ոչ փոքր նշմարանք մը կ'երեւար ան մեծ ու հսկայ Ակռի գնդին, անեւանցի եղած էր հաշիւոր վանդն ալ, նոյնպէս ծածկուած էին ան ամէն գաշտերն ու դաղաստ ծառերն որոնք հոս այնչափ տարի անդրդով ու խաղաղ կ'ուճէին, եւ առանց հետ մեկտեղ բոլոր այն բարեշէն ժողովուրդն որ առ պարտէզները անկած ու մնացած էր, գոնս նեռուած քարերէն ու մնրրուկոն կրաներուն տակ թեռաց եղաւ։ Ընդհանրապէս 1500 հոգոյ չափ հայապիրք անհետ եղան, իսկ վարձուոր Բիւրաներէն 400, ու Յակոբայ վանքին 8 անձինք։ Տեղացիներէն միայն 114 մարդ կենդանի մնաց, որոնք կէս մը դիւզական գործերի համար շրջակայ տեղերուն դացեր, կէս մ'ալ ճամբորդութեան մէջ էին։ Ընդարձակ վրայ եղած տունեն նոյն գիւղաքար ժողովրդեան ու պզտիկ մնացորդը Երասխայ դաշտերուն վրայ ցրուած ու գտնուելուն թիւրութեան մէջ կ'ապրեր։ ու Դպրեան լեռը դարձեալ այնպէս տխուր ու ամայի կ'երեւար՝ ինչպէս ջրհեղեղէն հոն առնի կենդանի չնչած առներ։

Ընդարձակ աս հրաբխութեան հետ մեկտեղ կարծանիշ երկրաշարժ մին ալ կար, որն որ ընդարձակ գաւառին վրայ մեծամեծ աղէտութիւններ բերաւ։ Երբոր ու Սեւ ջուր գետերուն եղերքին մոտ շատ ճեղքուածներ բացուեցան, որոնցմէ ուժով գարշ եղած գազերը դուրս ելան, ասոնց ու հողի կատարումներ քանի մը կանգուն վեր նետուելին։ Աբիշ պատառուածներն ալ դուրս ջուր դղրդիկեց։ Երբոր գետերուն յատակը շատ սեղմեր գրպիկ բերանները բացուեցան, որոնց գոլորշոյն դարձեալ ջուրը կարկամելով վեր կ'ելլէր, այնպէս որ գետերն վրայ վերին ի վար կարգ մի զարմանալի ջրաբխ կամ շատրուան կը ձեւանար, իսկ ուրիշ շատ տեղեր ջուրը գետերն եղերքէն դուրս ելաւ ու ջուրացան կողմերը կոխեց։ Ճէդաստանները ու հարաւակ 8 ոտնաչափէն աւելի բարձրուած չէին, ասոնց մեծ մասը գետնաշարժէն եռաքը գացուեցաւ, բայց շատերն ալ շարամներով լաց մնացին, եւ մինչեւ Օգոստոս դեռ կը տեսնուէին մնացեալ։ Եղանակայ յատակը, ուր շատ տեղեր ջուրը միշտ խոխոջելով վեր կը ցայտէր, քանի մը տեղ ալ յարձանաւոր պատոյտ մ'ընելէն եռաքը կը վազեր կերթար։ Ասիկա շատ նմանութիւն ունէր ան Օգոստոսի ընդարձակ երեւութին հետ, որն որ Վեսուվ լեռան բուրեր բարձրանալէն եռաքը հատարակօրէն ջրաց դին կը տեսնուի։ բայց ասով կը տարբերի որ Ասիոյ մերձակայ տեղատարքը շարժը գոլորելուն պէս՝ օդին արագաշարժութիւնն ալ դադրեցաւ, ուր Վեսուվին քովերը օրերով, երբեմն ալ ամիսներով կը տեւէ։ Պատիւ արեւելեան ու հարաւային կողմ պատահած տեղերը հիւսիսային դին եղածէն անհամեմատ աւելի աւերիչ էին։ Երեւոյթն որ մնացաւ է, միենոյն մեկ քանի տեղ քիչ մը միայն քարչեցին, իսկ Նախիջեւան, պարսկական Հայաստանին Մակու գաւառն ու Ցաղկաստանին Պարսիս քաղաքն ու գաւառները բարձրութիւն տեղերը հիմնայատակ եղան։ Պարսկական (շահի) հաշիւներուն նայելով՝ Նախիջեւանի, Ղարաբաղի եւ Ալատուղասի (Ալագեազ-պաղ) կողմերը փոքր տեղերուն թիւն է 6000։ Խիստ շատ մարդիկ կը կարաւէին, եմէ գետնաշարժը քանի մը ժամ ուշ պատահէր, փասն զի բնակիչներ հոնտեղած ամուսնութիւնը հանելու համար իրենց տեղերէն եղած գացած էին ու բարեբախտութեամբ դեռ տուն չէին գարձեր։ Գիտած տեղերուն ասեր մեռելոց մարդիկներուն թիւը հանելու համար քիչ է։

Պարտի որ մարդուս միտքը կը տիրէ, յատակագիծն Ասիան եւ մանաւանդ Հայաստանը քանդող երկրաշարժներուն մէջ 1840ինը ամենէն տարակայ ու ամենէն շատ ասորանալ գետնաշարժներէն մէկն ըլլալով՝ ասասանութիւնն ասկման կամ անոր ասորանութիւնն ընդհանրապէս ուստ պամ կրնար որոշուիլ։ Հարիւրդ մեծամասն բնակարան Ասիայի մէջ ասասանութիւնն երեք տարեկան կը դնէ, որոնց զարգացեր երեք գլխաւոր հրաբխային փաստարան կամ հրաբուխներու երեք խումբ են, եւ որոնց հրաբխութիւններն ու երկրաշարժներն աւելի իրարու քան թէ ուրիշ տեղ պատահած նոյնարտակ երեւոյթներու կը նմանին։ Հարիւրդ Ասիայի արեւմտեան կողմ ասասանութիւնն շրջանակ կը դնէ ան հրաբխային ասհմանը՝ որն որ կը պարունակէ Ատրպատական գաւառը, Հայաստան, Կապպադովկիան եղերքայրը վրայի Ասպուշերան թերակղզին ու Կաւկասը։ Ատրամա ան հրաբխային ասհմանին գրեթէ կենդանին է. եւ կերեւայ թէ ան ընդերկրեայ շարժման գլխաւոր կայանն բլլայ։ Տիղիս քնդի գտնուած պարտանական դրամատներուն մէջ գժբախտութեամբ միայն ան տեղերը ցիշուած էին, ուր դեռանաշարժը ինան մ'բրած էր. իսկ ան գեհենն ուր որ ասասանութիւնն իր գրանդիչ ազդեցութիւնը չէր ցուցուցեր՝ հարամած չէին։ Բայց բնակչաց վկայութիւն խնդայ որ հիւսիսային կողմերը գրեթէ բոլոր Վրաստանի մէջ ու Կասպից ընդոց մինչեւ հարաւային ասորաց ասասանութիւնն ու երկիր սեռանուէր է, իսկ Կասպից հիւսիսային կողմ չէ հասեր։ Իսկ Պարսկաստանի ու Քիւրդիստանի (այս ինքն Պարսկական ու Հարաւային Հայաստանի գաւառներուն) մէջ գլուխնաչարար չատ յատակ գացեր է։

Այս երկրաշարժին ազդեցութեան վրայ բրած ազդեցութիւնը ուշադրութեան արժանի բան է։ Արարատի վրայ եղած Մարբ Զուկերայ անուանի ազդեցութիւն, նոյն առանձնէ իր ընթացքը փոխեց, ու հիմա լեռնէն դուրս նեռուած քարերուն ու հողերուն մէջ ուրիշ տեղ մը կը բիսի։ Ակռաի քովի ազբիւրն որ յատակագոյն յատակ ու ախորժ ջուր մին էր, հրաշնչ թեռնէն եղբը գոլոր է ու անպիտան եւ ծծրմբային համ մ'ունի։ Դանիէլեանի բոլորտիքը գրեթէ երեւան ազբիւրներու ջուրը խեղ մը ասեն կարկատ. Ակրանի մէջ ազբիւրներ ալ սիսան գրարար ու կոմնաղոյն ջուր մը բիսէ, որուն հանքանիւթ հոտ ալ փոխուած էր։ Բանի մը ազբիւրներու ջուրն ալ շատ յորդաս ու փարելու սկսաւ, դար օրինակ Յարդ արակ գեղին մոտ Իշանակ ու Սեւջար ազբիւրներ։ Կարելի է որ ան յատակագիծներ երկրաշարժներուն մեծ մասն որ Հայաստանի այնչափ ասեր պատահեցին, ազբիւրներու վրայ նոյն տեսակ ազդեցիկ խիներ ունեցած պիտի բլլան։ Այս երեւութիւնը որ 1827ին երկրաշարժէ մը եռաքը Կասպիրին հիւսիսային կողմը Գերշրակի մոտ ազատ հանքային ջերմուկ (դարլաճա) մը բացուելաւ, որն որ ածխային թթուս (acide carbonique), լուծիչ ազ ու երկաթ ունի, բայց ասանկ գեղեցիկ ազբիւր դարձուցող չկայ։

(Պիտի շարունակուի)

ԳԻՇԱՆԱԿԱԳԻՐԱԿԱՆ

Օսմանեան գերդաստանի քնակաց դիրքը։

ՄՕՍԻՆ ֆամ կերպով, ազգային մէջ հետեւեալ հաստատութեան ժողովրդեան ստոյգ գումարը կը յուցնեն հետեւեալ թիւերը, որոնք հանուած են 1844ին բոլոր տերութեան մէջ առնուած ընդհանուր ազգահամարէն, այս ինքն ան առեն երբ որ զօրաց ընդհանուր հրամանատար Ռիզա փաշան, որն որ հիմա Սէրասքիր կանգնակալն է, ուզեց նոր զօրաժողովով մը բանակն ամրացնել եւ կարգաւորել։ Բոլոր Տաճկաստանի մէջ՝ որ գրեթէ 121,000 քառակուսի գաղդ. մղոն մեծութիւն, եւ հինգ գատ գատ ծովերու. քով, այս ինքն՝ Սեւ, Միջերկրական, Եգիպտական, կարմիր ծովի մէկ մասին ու Պարսից ծոցին քով, 1100 գաղդ. մղոնի աւելի ծովեզերեայ երկիր ունի, հարկատու գաւառներն ալ մեկտեղ առնելով՝ 35,350,000 բնակիչ կան, որոնք գաւառներու վրայ այսպէս կը բաժնուին։

Ա. Եւրոպական Տաճկաստան (Ռումելիա).

Թրակիա	1,800,000
Բուլկարիա	4,000,000
Մակեդոնիա (Պոլսոյ)	1,400,000
Վոսքիա (Պոլսոյ)	2,600,000
Պոսնիա ու Հերցոկովինա (Հերսեկ)	1,400,000
Ռումելի	2,600,000
Սերբիա (Ալբիկ)	1,000,000
Կղզիներ	700,000
	15,500,000

Բ. Ասիական Տաճկաստան (Անատոլիա).

Փոքր Ասիա	10,700,000
Ասորիք, Միջագետք, Քիւրդիստան	4,450,000
Արաբիա (Մեքքա, Մեդինէ)	900,000
	16,050,000

Գ. Աֆրիկեի Տաճկաստան (Ղրիզ)

Եգիպտոս	2,000,000
Դարանդայնոս, Դիպ, Դունուզ	1,800,000
	3,800,000

ուստի Տաճկաստանի բնակիչներուն ամբողջ գումարը կ'ելլայ | 35,350,000

Իսկ ազգաց կողմանէ կը բաժնուին այսպէս։

	Եւրոպ.	Ասիա.	Աֆրիկ.	ամենը միասին
Օսմանլիք	1,100,000	10,700,000	—	11,800,000
Արաբ	7,200,000	—	—	7,200,000
Ռումանեանք	4,000,000	—	—	4,000,000
Ալբանացիք (Առնաւուտ)	1,500,000	—	—	1,500,000
Յոյնք	1,000,000	1,000,000	—	2,000,000
Հայք	400,000	2,000,000	—	2,400,000
Հրեայք	70,000	100,000	—	170,000
Թուրքմանք	230,000	—	—	230,000
Բրաբանցիք	—	900,000	3,800,000	4,700,000
Ասորիք եւ Քալդեացիք	—	235,000	—	235,000
Ցիգանիք	—	25,000	—	25,000
Թիւրքմէններ	—	90,000	—	90,000
	15,500,000	16,050,000	3,800,000	35,350,000

Կոստանդնուպոլսի եւ իր պարուարձանները մէջ, ուր որ բաւական աղաղաղ թիւը 797,000 էր, ասոնց տեղ ունեցող եւ չունեցող տարբերութիւնները մեկտեղ 1848ին 14,000էն աւելի չէին։ Ասոնց մէջ կային 6120 հելլենք կամ Յունաց թագաւորութեան հպատակ եղող հոռոմներ, 1983 Մարդացի եւ Յունական կղզիներէն, 1581 Ասորիացիք, 1029 Պարդիացիք, 926 Ռուսաց, 657 Պարսիկք. մնացածներն էին Սորդինիացիք, Դանիացիք, Գոսկանացիք, Անգլիացիք, Բելգիացիք, Իրլանդացիք, Սուեդիացիք, Պոլանդացիք, Տանիմարգացիք, Փորթուգալցիք, Հոլանդացիք եւ Ամերիկացիք։

ԱՒՕՂՋՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

Գ.

Մուսա Ֆամ Երեւանց։

ԱՒՕՂՋՈՒԹԻՒՆ, որպէսզի հանդարտ հարիւրաւոր բաներ է շատաւոր եւ մանրագաղաց կերպարանք։ Կարծարտաւոր մարմիններուն, անկային եղեր են կենդանական եղեր են, պէտք է որ միշտ գրեն ընդունուած մարդարարոյ նիւթով մը պահեն։

Կենդանիներուն մեղանան դարձուածութիւնն ընդհանրապէս կը կատարուի որիրբ (ասսիրաց) պարկին խողովակի մը ձեւրով, որուն մէջ մեռեալը կ'ընդունուի, եւ որուն որ գանազան փոփոխութիւններ կրելէն ետեւ՝ այլեւայլ գրպիկ մասերուն ձեւրով բոլոր մարմնոյն կը բաժնուի։ Բայց ան խոշոր մարմնոյ ու մեկ մասերուն եւ միանգամայն ան գործարանին ծառայող ուրիշ գործիքներուն ձեւրը՝ ամէն կենդանուոյ վրայ նոյն չէ, հապա կենդանոյ գանազանութեան համեմատ տարբեր մ'ալ գանազանութիւն է, եւ ան գանազանութիւնն այնպիսի կերպով մին է, որ կենդանոյ մը խոշոր ամենէն ու գործիքներ՝ իրեն կերած կերակրոյն որոշութիւնն ու յատիցն հետ համեմատ են։

Ա. Մարդ բնաւ պեռակ կերակուր պէտք ունի։ Լաւն կենդանիներ՝ որոնք միայն անկային նիւթերով կապրին, կան ալ՝ որ ուրիշ կենդանիներու միսով կապրին։ Ուրեմն ան կենդանիներ՝ որ խոտակեր կոչուն անին, հատարակօրէն երկայն ու մեծ մի խոշոր կ'ունենան, վասն զի կերած խոտերնուն մնացորդաց մասը՝ որն որ բոլոր կերածներուն համեմատութեամբ քիչ բան մին է, հարի է որ բնական միջոց կամ տեղ ունենայ, որուն մէջ քանի, դարձ եւ մարմնոյն հարարարեր։ Օրինակի համար ոչխարի աղիքը շատ ու երկայն ոգիր ունի, որ իր մարմնին բրանուելուն անդամ ունի երկայն է։ Բայց հա-

կատակ մտակիր կենդանիներու, ինչպէս են կատուի տեսակ շղթաներիր եւ յորիտակիր իմաստներու, ընդ հմտաբարձ կարգ ապէր ունին։ Ուշի տեսակ կենդանի ատուն բոյն ու բոյնի է, եւ տեղերով իրենց ունեցեան հարուածեան բոյն կամ կանանոցներ կը կարեն։ Դակ մտակիր կենդանիները յոյն կիսարդ ունին, եւ տեղանին երկայն ու սուր է, որպէս զի կարենան ատուրին յաջողակել ու պատառել։ Ա՛ն երկու տեսակ կենդանի շինու ամբոխ որպիսու իմիտն բոյս ինչուան կը յուրանի իմ. բնաբիներն ինչ պիտաս մեր եղեր իրենց մարդուն կերակրոյն վրայ։

Գանգ հիմն մարգուն։ Մարդուն ուղեղայ երկայնաձիւրիր միայն, կամ խառակիր եւ մտակիր կենդանեաց ուղիրին երկոցեան իմեանն հանմնատիմեանց միջին բան մին է։ իսկ տեսակիրը վերը յիշուած երկու տեսակ տեսակներուն խառնուրդն են։ Ուրիշ ինչ իրմէ կը հեռանի որ մարդս պէտք է իմէ տեսնիլն եւ իմէ կենդանեան նիւթերով մտանիլ։ Պիտի ազատուեանք կը զուրկին որ կենդանիները մեռցրեն ատեղիանուն իմիտն է, եւ ասիկը կը հեռանցնիլին իմէ մարդս պէտք չէ ուտեն։ Հապա միայն ասիկան նիւթերով մտանելու է։ Նոյնպէս վերջին ժամանակն ոչ մարդիկ գանանեցան, որոնք նոյն կարծիքը պաշտպանեցին։ Բայց ինչպէս վերը տեսանք՝ բնաբիներ ոչ տեսակ է։ Իմէ որ բնաբիներ ու կարգապրանիներ նպատակ բլլանք՝ ամենեին չենք կրնար ուրախանալ որ աւանդեանիներ պատկանիներ համար հայրի է որ մարդս միս ոչ ուտէ։ Գարձեալ մինչեւ միայն միս ուտելն ոչ ազէկ չէ, եւ մարդս շինկնոր ուտելոյ ուսանիներ ինան հապարանիներ՝ ամենայն նիւթերը բարգարձին մեկի ձեռ։ Բանը կը մնայ ասա երկու անասկ ուտելոյ մէջ պատշաճ համեմատութիւն մը գտնելու վրայ, որմէ որ տուս կարամ ունի մեր ուսանիներ պատճառիներ։

Ա՛ս ատոյգ է որ մարդուն բնաբիներ կրնայ փոփոխիլ։ Դուն երկրայն ատեն՝ ասանց ուսանիներու միտս հանելու՝ միայն մեկ տեսակ ուտելիքով, այս ինքն՝ կամ միտակ խառնելով եւ կամ միտակ մեկդիներով ապրիս։ Բայց միտս վերը գրուած սկիզբն հատատուն կը մնայ, եւ ասոր համար ալ ապատնիներ է որ մարդը գտնէ իրոս շատ երկայն ատեն միտակ մեկ տեսակն չուտէ։ — Օրինակի համար, կը տեսնուի որ երկրագործներն ու գիւղացիները զիրուսարարաց ապրիրելն ուտելով՝ շատ ուրիշներով ապրիլ կը մնան։ Բայց շատ փոխուելս բան է որ տեսակ տեսակներ՝ մարդկային ապրանիներու միայն ուտելիքի ապատկոր բլլալ, եւ մարմինը՝ շատ երկայն ատեն իրեն պատշաճաւոր մնալուն չունենալ մանանակն յուսալ տիրապետ։ — Երբեմնապի ազգատ բնակիչները միայն հեղեր եւ գրեթէ գեղատիներն ուրիշ բան մը կերած չունին, այսու ամենայնիւ շատ առողջ ու զօրաւոր են։ Բայց ասոր միտ պէտք է որ ասոնք արտաքոյ կարգի շատ գեղատիներ կուտեն, եւ ասոնք ամենեին շատատիներ կերպով մը մեղրն կերակրոյ պակասութեան տեղը կը լրացնեն։

Մեղրն եւ խոտերն ուտելուց հանմնատիմեան վրայ մեծ ազդեցութիւն կրնան տալ տարբեր սպիտ բարեխառնութիւնը։ Մեղրն ուտելիքները՝ խոտերներն ուտելի զգուշական որպիսութիւն ունին, եւ ասոնց զգուշական թիւնն ուտելի ասատիկ է եղան մեր եւ ընդ հանրապէս չորասանեցոց մեր վրայ բան մի թիւ ասատիներու եւ ձիերու մեր վրայ Աստ. տարբերիներու բնակիչները հատարտիրն ոչնչափ դրագուական ուսելիոց կարասութիւն չեն ունենար, եւ պարզ բրնձեղ կամ եգիպտացորենն շինուած կերակուր մը իրենց տնտեսեան հանար բաւական կը լլայ։ Ինչոր հոկատակը կը տեսնուի պաղ երկիրներու բնակիչներու վրայ, որոնք ասանց միտս կրնան արտաքոյ կարգի շատ միս ու գիրուց (խոզի եղ) ուտել, եւ հոգիս թէ զիրս մը խոտերն կամ ալիւրներն կուտեն։

Ինանոցան տեսակ կերակրոց մարսողութեան վրայ եղած քննութիւններու գիտնականաց տարբերակներ կ՚որոնք ասոնց թիւններու ազգեն կարդացուցած են։ Իսկ զորաւոր եւ ուսանող բնութիւն ունեցողները հարկ չեն որ այնչափ մտածեն թէ ինչ կերակուր ուտելու են, բանական որ միշտ կանոնաւորութիւն կամ փափուութիւն մը լլայ, եւ քանակութեան մէջն ալ չափը չանցնուի։ Հասարակարար կերուած սովորական մեղրն ու հեղեղն կերակուրներուն մէջ շատ քիչ կը գտնուի, որ Զ-ի ժամու մէջ շարասի, եւ առողջութեան միասակոր բլլայ։ միայն թէ որատարոյ կարգի կերպով մը շինուած չլլան։ Մանկներուն վրայ միայն մեկ կանան կրնայ որուն որ բուսական հատատուն է, այս ինքն թէ՝ միս մը այնչափ ուսելի դիրքանարս է, որչափ որ թեւերը պտրի ու փափուկ են։ Ա՛ս տեսակ մեղրներ՝ ուրիշ տեսակ մեղրներուն ուսելի բուսական կամ անասական (végétable) զորութիւն ունին, անոր համար ալ քիչ ժամանակի մէջ կը մարսուին։ Ընդհանրապէս ջրոտ, եղատ ու շատ պուրարա նիւթերը հատարտի մեղն ուսելի դժուարամարս են, անոր համար ալ ասոնց տեսակ կերակրեղէններու չատ յոժանալու չէ։ Ուրուն միտ՝ թեւերը կարծրացած բլլալով՝ այնչափ դիրքանարս չլլար։ Պտերին ալ չատերը գժուարամարս ուսելիոց մէջ կը դնեն։ Ինոր համար որոնք որ դիրքու չեն կրնար մարսել նէ՝ զգուշանալու են։

(Պիտի շարունակուի։)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Դիրքոս ԳԻՆԱՑ։

Քանի՞ չգնաց եւ ընդդիմ ինչ իրեն դարձուցն կենաց -
Ի Դամասկոս զարմանալի գի գուարճանաքաղ քաղ է լաց
Նիրեալ սրտանկ եւ պարկի ի դուռորմի լարանանա մէն մի լոյս։
Ընդ եւ այլոցիկ ոգեղէնք իւրաքան կայուաւ ընդ ինու։ կոյս։
Նոյն գեղեցիկ եւ ընդ մարդս ոնանին ճանին վեռ ի վեռ։
Ցնա եւ Դամասկոս իրը ի սիրք յանձին կոմին ինա ի մեռ,
Ցանին բերեն զլաւ ամենաւնա, գեղարդար լուսակա եւ անդէն
Ի գլաւամանց, բաժանակոյ՝ դալ մանրացող խմամանին։
Ինդ պատրաստին զուարթարար եւ խնդութեան միտակը լարբ
Ինազան դընան ընդ Դամասկոս, հուան զեռան գմայրոք լարբ,
Եւ վաղվաղակաչ ի վրանակս ընդ դեղ դալոյր բարդաւաճ,
Ընդ բեր Դամասկոս Պարերն, ասէին գլուան ի կարկաչ։
Սակայն չէ այն մշուշնչեան։ Ճեպ ասայ գալուանն ի փախուստ,
Ինդ եւ Դամասկոս համարեն խարեն խանին յանկարծուստ։
Ալաղամեանամ եւ ուրեաք։ երկր եւ երկրանք գարնանցեն,
Կանաչագեղոյն Դառոց մերկին զերեանց գարգն ոգեցն։
Եւ սառակաչանչ բուսան լաղեցաց լեռ հիւսուրցն հեր սառ
Վայր ի փոյթ մերկ ընդ Դար վարին վանին, մերկ ընդ սար։
Ուրենչեւ գնան ինդ ա ի գնանան եւ մեկ տեղեաք գիրդ վարդին
Երկին ի նարոտ եւ նարգին իեերեանք ըզմրնամանք կուսաբարդին։
Զարդարի գուարտ ուղարկին անձնիւր ամանց պերն դարուն.
Հոր գու խրախոյս, Դամասկոս եւ քեզ գարուն նոր գուարթուն,
Գրանոս գանգեցեց ասահմանեալ մնայ քեզ կենդանգ անդր ի հարգ
Զար նոյ հայելի ասա դիտեա, անդ փայլէ բուս դեռ փափագ։

ԻԱՌՈՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մանուսի դարձարարեալ եղիպտացոյն մը նամակը։

Ընդունեցաք մեր օր յատաջ Պաբիլոնայի Լանսատրաղարը Ինչպարոս Գանկեր կամար Հրացանի բրնուելով սպանուելուցաս, որոյհետեւ անցած տարի Պաբիլոնայի Փոյլ գաւառն ոսոր եղած ատեն՝ ինքը ալ ասոյատիրուելուն գլխաւորներէն մէկն էր։ Ա՛ս երկուասարեալ մեռնելէն օր մը յատաջ իր ծնողացը ասա գեղեցիկ ու սրատաջարժ նամակը գրեց։ Ամենասիրելի ծնողքս։ Ներսուծոյ ձայնը յաղթեց։ դատարկուն գիրքերուն կասարելոյն, որպէս զի կարող բլլամ Աստուծոյ դատաստանին առջեւն ելնել։ Բայց չկարծէք որ ես բանս մահուան պատժէն վախնալէս լրի, Հապա Ս. Աստուածածին ինձի համար շնորհք ընդունելով՝ զիս գործի բերաւ։ գիտէք որ երկու տարի յատաջ իրեն ուրեսմ՝ լսած էի։ Գժոխոյ կապարները քակուեցաս, հանկարծակոյտ իմ երկնաւոր Թագաւորս գոհութիւնը դժոխքին անդունդը կործանեցաս։ Հիմա երկնային հաւատարս կը գտնամ ու ապրելիս ես սատակաւեալ։ Գիտս հիմա վճիռս իմ խոստովանահարս բերնէն ընկնի։ Ա՛ս վճիռն է Մահ։ Ա՛ս լսելով՝ արիւնս անմիջապէս դադրեց յատակէս, ոտքերս կապի ատանի պէս ընկան։ բայց հաւատաս, աւելի խոր հրդեհն մէջ ինձի զգացութիւն ընող Աստուած՝ ինձի շուտ մը քաջութիւն տուաւ, եւ ինչ քաջութիւն։ Իր սուրբ կամքն օրհնեալ ըլլայ։ Իր կամքն ա՛ն է եղեր որ ես հրացանով սպանուիմ։ Բնաւ ոս կամքը կատարուի։ Գլուած ամէն մեկ խոսքիս միտ դրէք, վասն զի սիրոս լոյսերովն ասա թեղեիս վրայ նկարուած է։ Ոչ սուտ լեմ խօսիր։ Կ՚աղաչեմ թողութիւն տուէք եւ հնոս հաշտուեցէք։ Գերեզմանի մէջ ասելութիւն չիկրնար ըլլալ։ . . . Ամենքով ալ Ինքը բարով։ Աստուած յաւիտեան կենդանի է։ ոս յուսով ես ալ ձեզի կը գուցեմ։ Քիչ մը եղբը նորէն կը տեսնուինք։ Հաղար բարեւ։ Ազօթք ըրէք ձեր Թէոդորոսին համար։

Ինչ է հոսպիտալարիան (հոսպիտալ)։ Պէտքացի մը դրացիներուն մէկուն հարցուց թէ ընկեր, քսէ ինձի հասարակաւորութիւնն ինչ է։ շատ հեշտ գոմիսոր լսած եմ՝ բայց ինչ ը լլալը գիտ չեմ կրնար հասկնալ։ Դրացին՝ որ առաջ դատաստան ուղեղող մարդ մին էր, պատասխան տուաւ թէ Սուտ դիւ շատ ալէկ, շատ աքանչելի բան է հասարակաւորութիւնը։ Բայց հոս որ մեկալն ասաւ գոհ չըլլալով՝ բացատրեցա մեկնութիւն մ՚ուզեց նէ՝ կեցիր ըսաս, քեզի մեկնեմ։ Պտենք թէ մեր գեղին մէջ հասարակաւորութիւն սկսաս։ կիրակին օրը կ՚ելլես գիւղատուն կ՚երթաս եւ ուզածիդ չափ գարեջուր կը խմես, ուզածիդ չափ հաց . . . կուտես։ Իրիկունը կ՚ելլես տունդ կը դառնաս, ստակ մ՚ալ չես տար։ Ա՛ս է բուն հասարակաւորութիւն բաներին, ասիկա աքանչելի բան չէ՞ մի։ Գեղացին զմայլելով մը ուրիշներն ջերը վակերով ասս մեկնութիւնը լսելէն վերջը՝ սկսաս կանչել։ Իրօք ալ գոմածնուն չափ կայ եղեր, ինչ ալէկ, ինչ աքանչելի բան է եղեր հասարակաւորութիւնը։ Բայց աւելցուց վրան՝ քիչ մը ինք իրեն մտածելէն ետեւ, Ազէկ ալէկ, ասկայն թէ որ ամէն մարդ ուսանց ստրկի տարիներուն խմէ ու հաց . . . ուտէ նէ, իսկոյն գիւղատան տէրն ինչ բնէ. քիչ մը եղբը մոխրի վրայ կը նստի։ Չէ, ամենեւին չէ, պատասխանեց դրացին։ Հասարակաւորութիւնն ամէն բան հոգացած է։ Երբ որ տարաներն ու դարմանները կը պարպուին, կ՚ելլեցայ գարեջուր չի-նոդէն ու. հայրապարձէն ուզածին չափ կ՚առնէ, կը քերի, գանկ մ՚ալ չի՞մարիր։ Ա՛ն ազէկ, կանչեց անմիջապէս գիղացին։ Նայէ ինչ բան է գիտուիլն ասրկեր, առանկ պատնչելի գիւտեր ընել կու տայ։ Սակայն այսպէս զարմանալու տեսնն յանկարծ միտքն եկաւ որ եթէ ամէն գիւղատան տէր գարեջուր շինելն եւ հայրապարձէն տալուց տարկի դարձնելու ու. հոգ առնէ նէ՝ անանք գարին ու ցորենն ուսկից կը դանին։ եւ աս առարկութիւնն ալ ինք իրմէ չմնալով լուծել՝ դրաւոյն հաղորդեց։ Շիտակը, պատասխան տուաւ գրացին, աս հարցումը քեզի չէի ձգեր։ Ինկից առնելի գիւրին բան կայ։ երբ որ գարեջուր շինողին ու հայրապարձին շահնորանները կը պարպուին, կ՚ելլէ մեռաւոր գեղացոյն կ՚երթայ, ուզածին չափ գարի ու ցորեն կ՚առնէ, լիցնցու գնայ։ — Ա՛ս որ ըսեց գեղացին, տեսնելով որ կամաց կամաց հարանիքն իր տունն ալ կու գայ, սկսաւ պուռալ։ Գիտմ՚ն անցնի անանկ գիւտեր, թող հասարակաւորութիւններն գրուիներն փարատի։ Երկու ուրիշ գարեջուր խմենք ըսելով՝ քիչ մնայ բոլոր հանձարներու ձեռուրնեանս կ՚երթար կոր։

Շանսիլան սրա։ Ինոսպիկը վանական նաւ Ինգիլեան կղզիներէն Ինոպիս գարձած ատեն՝ Ամսման նաւատիները շանսաւուկ մը սիսան, որ իրենց նաւին հետեւէն կու գար։ Ամանք խոշոր ձուկի մը վրայ կոտոր մը խոզի միս գրին ուռնաւէն դուրս նետեցին։ Գարանը միսն այնպիսի ուժգնութեամբ մը յատիշտակեց, որ հոսա ձուկը ծամելքին մէջը մնաս։ Նաւատիքը որպէս զի բռնած որսերնին կորսուիլ ըլլան ապահովութեամբ նաւը առնել, պարանով մը ձկան մարմինն ուղեցին կապել։ Ա՛ս գործողութեան զբաղած ատենին նաւապետը ծոցն ինկաւ, եւ ձկան կոնակին վրայ փաթթուեցաւ, եւ մի եւ նոյն չուանէն իրէ ինքն ու իրէ շանսաձուկը կախուեցան։ Նաւատի մը ասիկա տեսնելով՝ ծով նետուեցաւ, որ նաւապետին օգնութեան հասնի, եւ մեկ ձեռքով պարանը մեկալովը նաւապետը բռնեց։ Նոյն ատենը շանսաձուկը՝ ինչպէս ըրաւ ճանկը ծամելքէն հանեց եւ աղատեցաւ։ Բայց նաւ չդարձած եւան երկու հոգին չխոցած՝ նաւուն մէջն եղողներն ալ գիտուրած էին։ եւ պատուհանէն ծերը դուրս կանչեցին, եւ կը սարկէին որ տան դուռը բանայ, իրենց թէ տանը կ՚ուզեն քնելը։ Ծերը ատոնց խարդաւանութեան իմանալով՝ չուզեց մարդ ընել ու դուռը բանալ։ Ան ատենս ատենոյ ամենայն ամենայնիւ վերը գարտիրին պատին վրայէն կանգնին ու ցած պատուհանին երկաթէ վանդակը կոտրելով՝ նախ կը մտնեն։ Հոն անմիջապէս ծրագիր մը կը վարեն, եւ նախ երկու որդեակը խուցը կը մտնան, որոնք գեռ անկողնոյ մէջ էին, եւ գաշտնելով գանոնք մահացու կը վիրաւորեն ու արիան մէջ թաթախուած խոզ կու տան, ու ծերուն խուցը կ՚երթան։ Զինքը կը սարկին որ պահուած ատենները գուրս հանէ, եւ կը ապատնան որ եթէ չիսաբ նէ՝ կը մեռցնեն, բայց ծերը ոչ կը կոխէ որ ստակ չունի։ Ինոյ ամենայն աս լսելով՝ կը կատղին, խնդրին վրէն ջուան մը կը կապեն, եւ քաշքշտելով խոշտանգը կը տանին։ Հոն մեծ կրակ մը կը վառեն, եւ զինքն այնչափ ատեն կրակի վրայ կը բռնեն՝ մինչեւ սոսկալի ցաւերու մէջ կը մեռնի։ Ընկից վերջը երիտ կնիկ մարդիկը մեկնեղ կը բերեն, եւ կը սպառնան որ եթէ պահած ստակներուն տեղը չեն յայտներ նէ՝ նոյն մահը իրենց դալու խն ալ կը բերեն։ Բայց ամենայնիւ՝ որ իրենք ալ փախերնէն անդգայ եւ անշունչ եղեր իրենք զիրենք կորսընդուցեր են, վերջինք այնպէս թող կու տան, եւ վերի դատիկոնը կ՚ելլեն, ուր քանի մը ժամ կը կենան, վերջէն լուացքները, կանանց զարդերը ու գտած ստակներն որ 1000 լիրայի չափ էր, կը թաղեն, եւ իրենց ընկերներով որոնք դուրսը կը սպասէին, կը կորսուին կ՚երթան։

ԳՐԱՄԱԿՈՒԹԻՒՆ ԸՆԹԱՑԵԱԼ

ՎԻԵՆՆԱ, ԱՊՐԻԼԻ 13

Ամսագրատ 100 ընթացիկ թաղեր՝	245½ արծ.	Ֆիորս.	2 ասիս
Ամսագրատ 100 ընթացիկ Ֆիորին՝	117½ „	„	½ „
Լիմոնոն 300 Դրաքան - լիրա՝	116½ „	„	2 „
Լոնդոն 1 ֆունտ սթերլին՝	11.46 „	„	1 „
Համբուրգ 100 պանգոյ մարկեր՝	958 „	„	2 „
Ֆրանֆոր 300 նոր լիրա Ռիգմ՝	138 „	„	2 „
Մարսիլիա 300 Ֆրանկ՝	148¾ „	„	2 „
Միլան. 300 Ա. սարդակ - լիրա՝	106½ „	„	
Փարիզ 300 Ֆրանկ՝	138½ „	„	2 „
Պուքարէշ. տոս. Մարկ 120 Ֆիորս՝	116½ „	„	8 „
Պոլիս (Ամսագիր 9) 384—386 փարայ՝	1 „	„	31 որ